

UZLUKSIZ TA'LIM TIZIMIDA SHAXS IJTIMOIIY FAOLLIGINI OSHIRISHNING O'ZIGA XOS PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI

Raxmanova M. Q.
ChDPU professori, p.f.d.(DSc)

Tayanch so'zlar: ijtimoiy faollik, shaxsning individualligi, ijtimoiy kamol topish, faollikning shakllari(biologik, psixik, ijtimoiy)

Ключевые слова: ijtimoiy faollik, shaxsning individualligi, ijtimoiy kamol topish, faollikning shakllari(biologik, psixik, ijtimoiy)

Key words: social activity, individuality of a person, social maturity, forms of activity (biological, psychological, social)

Резюме:

Ushbu maqolada yoshlarimizning uzluksiz ta'lim tizimida ijtimoiy faolligini oshirish, shaxs ijtimoiy faolligi ta'lim-tarbiya jarayonida tarkib topib, ijtimoiy jamiyatda qaror topgan ijtimoiy munosabatlar mazmuni hamda jamiyat mafkurasi mazmuni, g'oyasi, yo'nalishlari uning ijtimoiy hayotga nisbatan yondashuvining mazmuni va darajasi sifatida namoyon bo'lishi haqida aytilgan. Uzluksiz ta'lim tizimida ijtimoiy faollikni oshirish uning o'ziga xos xususiyatlari va masalalari, echimlari aniqlangan.

Резюме:

В данной статье рассматриваются повышение социальной активности нашей молодежи в системе непрерывного образования, содержание социальных отношений, сложившихся в социальном обществе, а также содержание, идея, направления социальной активности личности в процессе образования и обучения. воспитания, содержания его подхода к общественной жизни и говорят, что оно проявится как уровень. Повышение социальной активности в системе непрерывного образования имеет свои особенности, проблемы и пути решения.

Summary:

In this article, increasing the social activity of our young people in the continuous education system, the content of social relations established in the social society as well as the content, idea, directions of the social activity of the individual in the process of education and upbringing, the content of his approach to social life and it is said that it will appear as a level. Increasing social activity in the continuous education system has its specific features, issues, and solutions.

Bugun jamiyatimiz hayotida yuz berayotgan o'zgarishlar va tub islohotlar jarayoni fuqarolik jamiyati institutlari deya ta'riflanadigan nodavlat notijorat

tashkilotlari, jamoat birlashmalaridan ham ijtimoiy faollikni talab etmoqda. Xo'sh, ijtimoiy faollik o'zi nima?

Ijtimoiy faollik deganda kishi qaysi kasbning egasi bo'lishidan, qanday lavozimda ishlashidan qat'iy nazar, uning jamiyat rivojiga hissa qo'shishga, zamondan ortda qolmaslikka bo'lgan harakatini tushunish mumkin. Mana shu jarayonda u o'zini shaxs va fuqaro sifatida namoyon qiladi. Bugun urtdoshlarimizning ijtimoiy faollashayotganini ko'rib turibmiz. Ijtimoiy tushkunlik, o'zgarishlarga, islohotlarga loqaydlik davri o'tdi, yurtdoshlarimizda tashabbusni, yangilikka bo'lgan intilishlarni guvohimiz. "Ijtimoiy faollik" shaxsning alohida sifati tizimi bo'lib, u insonda birdaniga paydo bo'lib shakllanmaydi, balki umri davomida kamol topishining mahsuli hisoblanadi. Ya'ni, faollikning dastlabki asoslari paydo bo'lishida bolalik davri muhim o'rin tutadi.

Uzluksiz ta'lim tizimining boshlang'ich bo'g'ini - maktabgacha ta'lim va kichik maktab davri bolalar hayotida shaxs shakllanishining, kelgusida insonning "qiyofasini" belgilaydigan psixik xususiyatlar tarkib topishida o'ziga xos ahamiyatga ega. Mazkur tizimda bolaning o'ziga va olamga nisbatan xilma-xil munosabatlari shakllanadi. Bola hayotga kirib borishi, ijtimoiy tartib va qoidalarni o'rganishi, faoliyatning xar xil turlarini o'zlashtirishi bilan kamolotga erishib boradi. Kamol topish jarayoni, albatta, atrofdagilar bilan faol munosabat tufayli amalga oshadi. Bola faolliksiz xech narsani bila olmaydi, axloqiy tarbiyalanib, tajribani o'zlashtira olmaydi, hech qanday ishni bajara olmaydi. Shuning uchun uning faolligi maktabda o'quvchilik paytlaridanoq ijtimoiy tuc olishi juda muhimdir.

O'z navbatida shaxs ijtimoiy faolligini oshirishga yo'naltirilgan faoliyatni tashkil etishda qolgan ta'lim muassasalarining alohida o'rni bor, ya'ni umumiy o'rta ta'lim maktablari, akademik litseylar, kasb-hunar kollejlari va oliy o'quv yurtlarida ta'lim oluvchi shaxslarda ijtimoiy faollik sifatlari tarbiyalanadi.

Zero, "Ta'lim - imkoniyatlar tengligini ta'minlaydigan buyuk mezon. U jamiyat aql-zakovatining yuksalishi, raqobatbardoshlikning kuchayishi va yutuqlar ko'payishining muhim omili vazifasini o'taydi".

Shaxsning o'ziga xos xususiyati sifatida faollik uning mehnati, o'qishi, ijtimoiy hayotning turli soxalarida sport va boshqa ko'rinishdagi jonli, jadal faoliyati sanaladi. Inson faoliyatidagi g'oyaviy yo'nalganlik, maqsadga intilish faollikning asosiy ko'rinishlaridir. Shaxs faolligi ijtimoiy munosabatlar mahsuli sifatida aynan shu jarayonda hamda shaxsning jamiyatda ro'y berayotgan o'zgarishlar va xalqaro maydonda sodir bo'layotgan voqealarga nisbatan bildirayotgan munosabati, faoliyatida namoyon bo'ladi.

Ijtimoiy faollikni oshirish va rivojlanishini tahlil qilish uchun shaxsning ijtimoiy kamol topishi asosiy tushuncha hisoblanadi. Pedagogik-psixologik adabiyotlarda e'tirof etilishicha, ijti-moiy kamol topish ajdodlarimiz to'plagan ijtimoiy tajribaning bola tomonidan o'zlashtirilishi jarayonida amalga oshadi. Bu o'zlashtirish avval boshdanoq insonning ijtimoiy muhit bilan o'zaro faol munosabati tarikasida amalga osha boshlaydi.

Ijtimoiy kamol topish davomida faollikning hamma shakllari: biologik, psixik, ijtimoiy qirralari asta-sekin tabaqalashadi. Ular nisbatan mustaqilligicha qolsa-da, ayni paytda o'zaro mushtaraklashib boradi. Faollikning biologik shakllari ruhiy faol-likning rivojlanishiga imkoniyat yaratadi. Albatta, shaxcda tobora rivojlanib, o'sib boruvchi bu xususiyatlar muayyan foydali maqsadga qaratilsagina, u muhim ahamiyat kasb etadi. Bundan ijtimoiy maqsad kelib chiqadi.

Ijtimoiy maqsad deganda, insonning voqelikka aralashuvi shakli tushuniladi. Ijtimoiy maqsad oqibati ijobiy yoki salbiy xollardan iborat bo'ladi. Masalan, shaxsning xudbinligi, shaxciyatparastligi kabi xususiyatlarini vujudga keltiradigan faoliyat va harakatlarga qo'shilishi ham ijtimoiy maqsad hisoblanadi. Bi-rok, bu hol bizning mafkuramiz, axloqimiz nuqtai nazaridan maqsadning salbiy belgisidir va aksincha, o'quvchilarning jamoatchilik, hushyorlik, diqqat-e'tiborlilik, talabchanlik va xayrixohlikni tarkib toptiradigan faoliyatga qo'shilishlari axloqiy maqsad bo'lib, bunda ijobiy hollar vujudga keladi. Ana shu maksadga erishish esa jamiyat talabiga moc xatti-harakatning asoslarini belgilaydi.

Ijtimoiy maqsadning boshqa muhim xususiyatlari uni bolaga tushuntirish, faoliyat yoki jarayonning natijalariga yo'naltirishdir. Shaxc xilma-xil maqsadlarga qo'shilib ijtimoiy faollik yoki ijtimoiy loqaydlik ko'rsatishi mumkin.

Ijtimoiy loqaydlik deganda qo'zg'atuvchilar ta'siriga javoban vujudga keladigan va muayyan vaziyat bilan chegaralanadigan harakatlar, muomala-munosabat usullari hamda turli holatlar tushu-niladi. Ijtimoiy loqaydlik paytlarida shaxs faoliyatning maqsadlarini tor anglaydi, undagi qo'zg'alish vaqtincha cheklanadi.

Ijtimoiy loqaydlikning ko'p uchraydigan ko'rinishi kattalarning nazorati va tazyiqi bilan amalga oshadigan axloqiy harakatlardir. Ba'zan nazorat to'xtatilishi bilanoq harakatlar ham susayib yoki butunlay to'xtab qoladi. Ayrim hollarda istak-xohish, man etilgan narsalarga qizikish sababli tartibsiz va jamiyat ma'qullamaydigan faollik vujudga keladi.

Bolalik yillaridagi ijtimoiy faollik bolaning ijtimoiy vazifalarni bajarishda yoshiga mos faoliyatga qatnashib, o'ziga va o'zgalarga foydasi tegadigan darajada ruhiy faollik ko'rsata bilish qobiliyatidir.

Yoshlikdagi mas'uliyat boshqalar uchun foydali sifatlar tarkib topishini ta'minlaydigan faoliyatda vujudga keladi. Psixologik nuqtai nazardan mas'uliyat muayyan maqsad bilan ijtimoiy vazifa o'rtasida o'zaro kengroq bog'lanish amalga oshgan paytda paydo bo'ladi. Boshqacha aytganda, shaxsning vazifaga munosabati shakllana boshlaganda maqsadning ijtimoiy ma'nosi anglashiladi.

Shunday qilib, ijtimoiy mas'uliyatlik loqaydlikdan ijtimoiy faollikka o'tishning eng muhim shartidir. Maktab davrida ijtimoiy faollik namoyon bo'lishining umumiy tomonlari mavjud. Lekin ushbu faoliyatning farqli tomonlari ham anchagina.

Ijtimoiy faollikning asosiy shakli mas'uliyat bilan ijro etishdan iborat bo'lib, u qulay sharoitlarda tashabbusga aylanishi mumkin. Ijtimoiy faol shaxs sifatlarining tarkib topishida faoliyat, jumladan, mehnat va ta'lim olish unsurlari, mavjud o'yin faoliyati etakchi o'rin tutadi. Masalan, ishtirokchi o'yinda umumiy talablarga bo'ysunishga o'rganadi. O'yin-harakatlarining mazmunini tushuna boradi. O'yinlar jarayonida tashabbus ko'rsatish qobiliyatini egallaydi.

Shuningdek, bola asta-sekin o'yinning vaziyatlarini, qoidalarini, me'yorlarini anglab, o'ziga va boshqa bolalarga muayyan talablar qo'ya boshlaydi. Mazkur yoshda mehnat faoliyati alohida ahamiyat kasb etadi. Faoliyatning boshqa turlari ham, masalan, o'rganish, umumlashtirish, axloqiy harakatlar, estetik faoliyat ham ijtimoiy faollikning rivojlanishiga xizmat qiladi.

Psixologik nuqtai nazardan, "inson jamiyatning turli guruxlarida o'z zimmasiga olgan vazifalari, rollari kanchalik rang-barang bo'lmasin, turmushdagi mavqei ko'p ma'no va ko'p qirrali xususiyatga ega bo'lishidan kat'iy nazar, unda inson shaxsiga to'la mos keladigan xaqiqiy tavsif berish imkoniyati saqlanib qoladi. Unga beriladigan tavsif faqat uning o'ynaydigan asosiy rollari, egallagan mavqeyining individualligini namoyon qiluvchi motivlari bilan emas, balki uning ishlab chiqarishga, moddiy boyliklarni o'zlashtirishga nisbatan munosabatini o'rganish orqali aniqlanadi. O'zbekistonda inson shaxsiga beriladigan asosiy tavsif uning gumanistik, mustaqil, huquqiy jamiyat qurish jarayoniga nisbatan hamda bu ijtimoiy jarayonda faol katnashishi kabi muhim mezonlarga asoslanadi".

Uzluksiz ta'lim tizimida shaxs ijtimoiy faolligini oshirish jarayonining o'ziga xos pedagogik-psixologik xususiyatlari quyidagilardan iborat:

shaxs ijtimoiy faolligi ta'lim-tarbiya jarayonida tarkib topib, uning ijtimoiy hayotga nisbatan yondashuvining mazmuni va darajasi sifatida namoyon bo'ladi;

shaxs ijtimoiy faolligi ijtimoiy-axloqiy talablar asosida tashkil etilayotgan faoliyat darajasi sifatida uning kamol topishida muhim omil rolini bajaradi;

shaxs ijtimoiy faolligi u mansub bo'lgan ijtimoiy jamiyatda qaror topgan ijtimoiy munosabatlar mazmuni hamda jamiyat mafkurasi mazmuni, g'oyasi, yo'nalishlari hamda qamroviga bog'liq;

shaxs ijtimoiy faolligini oshirish ob'ektiv va sub'ektiv shart-sharoitlar mavjudligi asosida uzluksiz ta'lim tizimida tashkil etilayotgan ijtimoiy faollikni oshirishga asoslangan faoliyat jarayonida shakllanadi;

shaxs ijtimoiy faolligini oshirish jamiyat taraqqiyotini aniq dasturlar asosida ta'minlashning muhim sharti bo'lib, mazkur jamiyat istiqbolini oldindan ko'ra olish imkonini beradi.

Shaxs ijtimoiy faollashuvining bir qator o'ziga xos omillari mavjud. Xususan, bu omillar:

shaxs faollashuviga ta'sir etuvchi sub'ektlar;

shaxs ijtimoiy faolligining individualligi;

turli jins vakillari ijtimoiy faolligiga xos xususiylik;

shaxsni qamrab olgan ijtimoiy muhit;

-shaxs faolligini oshirishga rag'bat uyg'otuvchi o'quv muassasalari va boshqalardan iboratdir.

Uzluksiz ta'lim tizimida shaxs ijtimoiy faolligini oshirish quyidagi vazifalarni hal etishni nazarda tutadi:

shaxsda ijtimoiy onglilikni qaror toptirish va ijtimoiy onglilik darajasini izchil sur'atda oshirib borishga qaratilgan chora-tadbirlarni belgilash;

uzluksiz ta'lim tizimida ijtimoiy bilimlar targ'ibotini tashkil etuvchi ma'rifiy muhitni yaratish, uning samaradorligini oshirib borish;

uzluksiz ta'lim tizimi sub'ektlarini ijtimoiy hayotda ro'y berayotgan o'zgarishlardan doimiy va uzluksiz xabardor etib borish;

o'quvchilarga davlatning yoshlarga oid siyosati mazmuni, mohiyati va ahamiyati borasidagi ma'lumotlarni berib borish;

ta'lim-tarbiya jarayonida shaxsning faol ishtirok etishi uchun zarur shart-sharoitlar va imkoniyatlar yaratish.

Tahlil natijalari va kuzatish davomida o'zlashtirilganlarni umumlashtirib aytish mumkinki, uzluksiz ta'lim tizimida shaxs ijtimoiy faolligini oshirish o'ziga xos xususiyatga ega. Bu xususiyatlar shaxsning fiziologik, ruhiy, jismoniy holatlarida namoyon bo'ladi va quyidagi tizimda shakllanadi. Xulosa

qilib aytganda, uzluksiz ta'lim tizimi shaxs ijtimoiy faolligi tarbiyalanishi, unda jamiyat talablariga xos xususiyatlar va fazilatlarning shakllanishida muhim o'rin tutadi.

Adabiyotlar:

1. X. Kuroda. Yuksak bilimli va intellektual rivojlangan avlodni tarbiyalash mamlakatni barqaror taraqqiy ettirish va modernizatsiya qilishning eng muhim sharti: Xalqaro konferensiya materiallari. - Toshkent: O'zbekiston, 2012. - B. 19.
2. G'oziev E. Psixologiya: Kasb-hunar kollejlari uchun darslik. -Toshkent: O'qituvchi, 2008. - B. 67.
3. Pedagogicheskaya ensiklopediya: V 3-x t. - Moskva: Ensiklopediya, 1996.- 504 s.
4. Egamberdieva T. A. Ayollar faolligini oshirishning ijtimoiy-pedagogik asoslari. - Toshkent: Fan, 2006. - 224 b.
5. Raxmanova M.Q. Based on Modern Innovative Technologies Directions for Improving Educational Efficiency Central asian journal of literature,philosophy and culture,2023. Volume 04,, pp.109-113
6. Muqaddas Khahramonovna Rakhmanova Development of creative skills of students as a problem in the educational cluster environment Pedagogical Cluster-Journal of Pedagogical DevelopmentsPCJPD: Volume 2Issue 5, May 2024, online: ISSN 2956-896X Impakt paktor 9,625 182-190 7. Raxmanova M.Q.Individual o'qitish texnologiyasi asosida o'quvchilarning faolligini rivojlantirish Mug'allim ham yzliksiz bilimlendirio' 2023 y.№6/3 B.246-252
8. Raxmanova M. Q.Talabalar kasbiy kompetentligini rivojlannirish jarayonida ijtimoiy va pedagogik omillarning o'zaro aloqadorligi Mug'allim ham yzliksiz bilimlendirio' 2024 y.№2 289-294
9. Raxmanova M. Q Talabalar ijtimoiy kompetentligini rivojlantirishda uzluksiz va individual yondashuvning dolzarbligi Uzlursiz ta'lim 2023 y.Maxsus soni 41-46
10. Raxmanova M. Q Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim asosida talabalarni ijtimoiy kompetentligini rivojlantirish masalalari Pedagog respublika ilmiy jurnali 7 – tom 2 – son / 2024 - yil / 15 - fevral 385-391